

”Porträtt i sin egen rätt”

Gert Germeraads utställning 'Hem ljuva Hem' på Kristianstads konsthall är en omfattande och djupgående presentation av hans konstnärskap. En helt ny serie porträtt som tar sin utgångspunkt i Statens institut för rasbiologi Uppsala visas, likaså ett antal metaforiska självporträtt samt abstrakta kolteckningar. Flera element vävs in i varandra för att presentera en mångfacetterad helhet. Det växlar mellan det personliga och det mer allmängiltiga. Den enskilda individens lidande, förtryck, och utsatthet kopplas till större samhälls- och maktstrukturer, för att så även speglas i den politiskt laddade sfär som hemmet utgör.

Germeraad arbetar främst med skulptur och porträtt, ofta i serier som utgår ifrån en specifik problematik, eller händelse. Serierna speglar ett undersökande arbete inom ett avgränsat område. Ofta handlar det om en berättelse eller en betraktelse av ett samhällspolitiskt fenomen, inte sällan med politiska undertoner. Arbetet tar avstamp i en kritik mot eller en motsättning kring detta. Det söker upprättelse från begränsande och förtryckande strukturer genom att möjliggöra och tillhandahålla en annan berättelse, en annan gestaltning, men även genom att synliggöra dess maktpolitiska konsekvenser i förhållande till den enskilda individen. Germeraads senaste två arbeten; ”Ur serien om Rasbiologi” 2010 samt ”Ur Gestapo arkivet” från 2008 visar båda exempel på detta.

I tidigare arbeten som ”Portrait of a man” 2004-06, ”The Four Temperaments series” 2006 och ”The Physiognomy series” 2003 har Germeraad intresserat sig för teoribildningar inom vetenskapen, som på olika sätt försökt utarbeta system för att utläsa en människas karaktär, hennes inre genom att studera hennes yttre. Vad utsidan hos människan, framförallt ansiktet och anletsdragen kan berätta om hennes inre. I serien ”Portrait of a man” utgår Germeraad från den amerikanska psykologen, Paul Ekman som hävdar att det finns ett fåtal ”grundläggande” ansiktsuttryck som är de samma världen över oberoende av kultur. Dessa uttryck beskriver Ekman som: ilska, rädsla, glädje, sorg och överraskning. Germeraad gestaltar utifrån Ekmans teori en serie porträtt av en man som uppvisar samtliga av dessa fastställda ansiktsuttryck. Det som Gert Germeraad med stor skicklighet framhäver med detta arbete är att Ekmans vetenskapliga teori raderar individen och skapar en generisk prototyp. Germeraad påvisar detta genom att ge Ekmans prototyp en identitet. Jag upplever att jag direkt får en relation till Gerts skulpterade man och börjar undra vem han är. På så sätt upphäver han Paul Ekmans objektifierande teori med sitt arbete.

Som jag ser det speglar de vetenskapliga teoribildningar, som Germeraad uppmärksammar med sitt arbete, högst existentiella frågor. Frågor som handlar om möjligheten att lära känna och nå kunskap om människans väsen. Det är bland många accepterat att människans inre på ett eller annat sätt avspeglas i hennes fysiska yttre, hennes kropp. Frågan är bara på vilket sätt eller hur vi, om möjligt, kan gå tillväga för att nå kunskap om detta samspel. Germeraad belyser med sitt konstnärliga arbete hur vetenskapen, framförallt ur ett historiskt perspektiv, har behandlat dessa frågor. Problemet tycks handla om vetenskapens övertro på sig själv. Föreställningen att det med hjälp av mätverktyg och systematiska analyser av det fysiskt observerbara fältet skulle vara möjligt att nå kunskap om människans inre, om hennes väsen, det som av många skulle betecknas som det gudomliga. Denna övertro på vetenskapens förmåga speglar en tidsperiod då gud proklamerats död och intellektet och rationaliteten upphöjts till de nya gudarna, med vilka vi med systematisk mental kraft tror oss kunna nå insikt om existensens beskaffenhet. I dagsläget tycks pendeln på många håll ha börjat svänga tillbaka och vi inser denna vetenskaps begränsning när det gäller att nå kunskap om det inre mänskliga fältet. På medeltiden var själens kunskap och människans gudomliga väsen fortfarande en del av det kollektiva medvetandet och kunskapen om de mystiska lagarna kopplade till själen levande och närvarande. Här finns mycket att lära, inte minst från de medeltida mystikerna, som hade stor kunskap om själens samspel med den yttre fysiska världen.

Gert Germeraads utställning ”Hem ljuva hem” speglar dessa frågor på ett mycket intressant sätt, inte minst genom hans senaste arbete, ”Ur serien om rasbiologi”. Serien utgår ifrån rasbiologins svenska historia genom Statens Institut för Rasbiologi i Uppsala. Rasbiologi var en

vetenskap som utvecklades runt förra sekelskiftet som ett sätt att dela in och värdesätta mänskligheten i enlighet med "rastillhörighet". Enligt vissa ledande forskare inom området skulle den germanska folkgruppen, de s.k. arierna vara en ledande herrefolksras med uppgift att styra världen. Om man omsatte dessa teorier i praktiken fick man rashygien som gick ut på att det var möjligt och önskvärt att förädla och bevara den s.k. folkstammen bl.a. genom tvångsmetoder. Man skulle hindra vissa individer från att få barn med varandra beroende på ras, släktskapsförhållande, eller intelligensnivå. Detta synsätt låg till grund för upprättandet av särskilda steriliseringsprogram där man i Sverige under en 40 års period steriliserade över 60 000 människor mot sin vilja.

Statens institut för rasbiologi i Uppsala bildades 1921 av regeringen efter riksdagsbeslut och var aktivt fram till 1958. Herman Lundborg docent i psykiatri och neurologi vid Uppsala universitet blev institutets första chef. Under de första åren av institutets verksamhet genomfördes undersökningar och mätningar av över 100 000 svenskar. För varje individ noterades uppgifter om familjebakgrund, social status, kroppslängd, axelbredd, bäckenbredd, näshöjd, näsbredd, öronbredd, ögonfärg, hårfärg, skägg, axelhår, blygdhår m m. Resultatet av denna undersökning blev det 1927 utkomna verket Svensk Raskunskap som trycktes i två upplagor om sammanlagt 11 000 exemplar.

Gert Germeraad har studerat det fotografiska arkivet från rasbiologiska institutet. Arkivet består av tusentals svart/vita bilder på människor som ställts upp och dokumenterats framför kameran. Bilderna är tagna på ett socialrealistiskt vis och förmedlar tydligt information om klass, social status och genus. Utifrån detta digra material har Gert valt ut ett antal bilder på personer som på ett eller annat sätt har talat till honom. Det kan vara att de har påmint honom om någon han känner eller har träffat eller att han på annat sätt har känt en koppling till dem. Med utgångspunkt i dessa bilder har han skulpterat porträtt av ett antal individer. Det är en stark akt att som Germeraad gör lyfta fram dessa individer från sin obskyra och anonyma tillvaro i rasbiologiska institutets arkiv för att skulptera deras porträtt och på detta vis återge dem en identitet. Han bryter med sin akt den determinism som kategoriseringen inom arkivet har påtvingat dem. En determinism som gjort att de kommit att förlora sin egen identitet och istället existerar för att exemplifiera en typ. En typ som sedan har värderats och inlemmats i en hierarki.

Genom en akt av skulpterande i lera, Gert Germeraad ett antal av de anonyma individerna i arkivet form/gestalt nästan som en slags reinkarnation. Han låter den imaginära människan ta form och återigen ta plats i det fysiska rummet. Det är ett återskapande medierat av konstnären, på så sätt både en gestaltning av den historiska individ den porträtterar samt av konstnären själv.

Skulpturen av lera är som ett kärl, som ett skal precis som människokroppen kan ses som ett kärl för själen, livsanden. Leran kommer från jorden, likaså människokroppen; "Av jord är du kommen, av jord skall du återvända". Människokroppen är obeständig och förgänglig i sin konstitution. Den är programmerad att åldras för att så småningom tjäna ut och dö. Det materiella är inte beständigt. Detta är en fysisk lag. Livet och tiden gör sitt avtryck i materia som sedan upplöses för att återskapas i ett evigt kretslopp. Detta till skillnad från själen/livsanden, det inre hos människan, som anses beständig och bestå av någonting annat än materia. Något som närmast kan liknas vid ljus.

Germeraads skulpturer är målade med akvarellfärg bestående av pigment och vatten. De är inte glaserade. Man kunde kanske säga att de kan andas. Ögonen är märkbart starka. De söker mina i en direkt blick. En blick som skapar möte och en påtaglig känsla av närvaro. Detta är långt ifrån den objektifiering som kännetecknat deras tillvaro i rasbiologiska institutets arkiv. Här har konstnären lyckats mycket bra med att återskapa porträtt av individen i sin egen rätt. Fri från att behöva tjäna några andra syften än att existera som den är. På detta sätt berör dessa porträtt även mer existentiella livsfrågor än att enbart fungera som porträtt på enskilt framtagna individer. Det sätt på vilket de är skulpterade som porträtt, med stor fulländning och medmänsklighet, samt den kontext ur vilken de har hämtats bidrar till att lyfta fram denna aspekt av verken. Det handlar om att visa en respekt och vördnad för livet och att upptäcka det

gudomliga och unika i varje människa och låta det blomma. Snarare än det utifrånperspektiv som den vetenskapliga tyrannin framställer genom att kategorisera, objektifiera och döma en människa med utgångspunkt i hennes utsida och stämpla henne med detta. Något som skapar lidande och ofrihet vilket kan skönjas i porträtten skulpterade av konstnären.

En del av skulpturerna/bysterna i denna serie är presenterade på podier täckta med dukar. Dukarna sammankopplas med broderade väggbonader som bär ordspråk som "Borta bra men Hemma bäst", "Sverige, Sverige fosterland, vår längtans bygd, vårt hem på jorden", "Se framåt ej tillbaka" etc. Ordspråk som speglar idén om nationen, folkhemmet, den egna härden som är guld värd. Den svenska nationalidentiteten med hemmet som dess starkaste fäste utmålas som en trygg och säker sfär som fungerar som en bastion mot det främmande. De broderade väggbonaderna som först kan te sig harmlösa får genom denna kontextualisering med skulpturerna en annan skärpa som skapar en betydligt mer orolig känsla. Det känns laddat att placera porträtten från rasbiologiska institutets arkiv rakt in i hemmets kontext och låta dem bära vittne där. Rasbiologins ideologi är nära sammankopplad med en slags paranoid försvar av hemmet som symbol och bastion för nationen. Det rena, äkta och föredömliga som till varje pris måste försvaras mot all form av inbillad förorening. Vem som hör hemma och vem som utesluts. Bilden av idealsvensken – det svenskaste av svenska som lever kvar in i dessa dagar.

Allt förtryck börjar med separation. Att göra en annan människa till den andre och på så vis särskilja henne från sig själv möjliggör att applicera en annan värdeskala på denna människa än den man avsetter för sig själv; högre-lägre, bättre-sämlre, svart-vit, fattig-rik. Vår värld är genomsyrad av denna separation som leder till krig och lidande. Att lära känna den andre är att lära känna sig själv. Det som finns i en finns även i helheten. Detta är en av de mystiska lagarnas sanning. Separation är en illusion skapat av egot

Vi ser i dagsläget ett uppsving av fundamentalism över hela världen. Detta är ett uttryck för en rädsla för förändring. I den globaliserade världen upplöses nationsgränserna alltmer. Utvecklingen av våra kommunikationssystem och vår överhuvudtaget alltmer sammanlänkade värld genom transport, handel, utbyte etc., gör att när något händer på en plats i världen får det blixtnabbt återverkningar även på andra platser. Detta är något som på ett högst påtagligt sätt visar att allt hänger ihop även i den fysiska materiella dimensionen. Vilket är ytterligare en anledning till att vi helt enkelt inte kan fortsätta låtsas att vi är särskiljda och isolerade från varandra.

Ordet upprättelse formar sig starkt i mitt sinne. En upprättelse mot all form av förtryck, och objektifiering som syftar till att förminska, göra illa eller stöta ut någon från den sociala gemenskapen. Här uppvisar konstnären stor medkänsla med sina skulpturer. Det är som att han kan identifiera sig med det förtryck eller den utstötning som de har genomlidit eller blivit utsatta för. Germeraad återbördar de anonyma individerna från arkivet till friheten att få existera på sina egna villkor och skapar på så sätt en symbolisk upprättelse. Genom sin intervention ger han oss möjlighet att möta dem i sin egen rätt, samtidigt som han skapar en gestaltning av den problematik som arkivet vittnar om. Han uttrycker ett aktivt motstånd genom att tillhandahålla en annan berättelse. Det är på något vis så att när vi möter en individ utanför kategorisering och andra etiketter har vi möjlighet att se individen på dess egna fria villkor och kan så även lättare erkänna deras lika värde. Att bära vittne, som jag upplever att konstnären gör, innebär en form av helande. Han öppnar det slutna rummet för att möjliggöra en annan läsning. Det personliga och det mer politiskt allmängiltiga vävs samman.

Att det är det personliga som talar genom det mer allmängiltiga kan upplevas genom de metaforiska självporträtt som konstnären presenterar som en del av utställningen, samt även genom de abstrakta kolteckningarna. Som en vakt eller värd vid ingången till utställningen står skulpturen "A Portrait of the Artist as an old man". Det är som att det är genom honom berättelserna och vittnesmålen strömmar. Det är han som ledsagar oss in i utställningen. Han är stor, större än naturlig storlek, skulpterad som en hel kropp snarare än en byst eller ett huvud. Han står lätt framåtlutad nästan stöpt över oss. Han ser trött ut, liksom innesluten i sig själv, som att han är trött på tillvaron. Längre in i utställningen möter vi den lilla skulptur

gruppen "Hem Ljuva Hem". Här är seriefiguren Wile E Coyote i full färd med att försöka spränga idealbilden av hus, hem och familj i luften. Något som även det pekar mot en önskan till förnyelse och frihet från förtryckande pådyvlade strukturer. Sist men inte minst presenteras en skulptur ur serien "Ecce Homo - Självporträtt, slagen" som gör starkt intryck på mig. Här sitter skadan på utsidan snarare än insidan. Skulpturen har tagit emot tydliga slag mot huvud och ansikte. Den har blivit förvanskad och delvis förstörd. Den redovisar fysisk skada samtidigt som den också förstör det konstnärligt fulländade realistiska verket. Som att konstverket, på ett symboliskt plan, nått sin begränsning, tjänat ut sitt syfte för vad det med denna form kan gestalta av djupet, den inre världen.

Hur kan då en annan gestaltning av den flyktiga inre världen se ut? Vilket uttryck kan en sinnesstämning eller ett känsloläge få? Gert Germeraads stora abstrakta kolteckningar med sina nästan molnlikt fritt svävande fält av svart som går in i vitt för att komma tillbaka och nästan uppplukas av svart känns som ett viktigt exempel i denna riktning.

Sofie Sweger